

developed in the following priority areas: The formation of the legislative framework, the unification of innovative educational institutions, the decentralization of management and financing, the introduction of standards characterizing the second and third periods, contributed to the fact that the emergence of innovative schools ceased to be a mass phenomenon and was replaced by work on the quality of educational services provided in the existing sector [12, p. 47].

In conclusion, it should be noted that most of the efforts undertaken by Kazakhstan in the late XX – early XXI century related to the innovative development of secondary education were implemented and are being implemented. They are quite successful and serve to progress in the development of education. In the National Report of the Republic of Kazakhstan “Education for All - 2000” noted that the results of actions in the field of education in the 90s can be considered quite successful and corresponding to the efforts expended [6, p. 29].

Significant changes have taken place in the content of education: a national education standard has been adopted, which is based on a basic curriculum with an indication of the invariant and variable parts. This made it possible for schools to choose one or several options for curricula from the annex to the Basic Curriculum, taking into account the interests and abilities of students and to ensure the variability of education [12, p. 86].

The adoption of the state program for the creation of new generation textbooks led to significant changes in the content of education. The adopted Presidential Program of Informatization of the Secondary Education System made it possible to carry out in a fairly short time the computerization of schools in the Republic, which, ultimately, expanded the possibilities for students to use the achievements of world information and telecommunication technologies in the educational process.

There is a dialectical connection between previous, present and future changes, reflecting the constant search for a new, better, more modern. Considered one of the main conditions for the successful implementation of the new tasks facing education, innovations contribute to an increase in the effectiveness of educational work. Consequently, in order for the educational system of the republic to become a powerful factor in the progress of Kazakhstani society, it is necessary to ensure its stable, advanced development.

References

1. **Aganina Z. h.etal.** State standards in Secondary education of the Republic of Kazakhstan. Almaty, 1988, Book1. Pp. 330. Book2. Pp.382.
2. **Thereport of the Education, Culture and Public health Minister of the Republic of Kazakhstan K.E. Kuserbayev at the 1-stre public congress of educationalists//** KazakhstanTeacher. 1998. № 45-46. P.2-5.
3. **Zhunossova K., V.Pavlenko, R.Mendikenova T.Ospanova, etal.** State standards in primary education of the Republic of Kazakhstan. Almaty: I.Altynsarin PIKKAO, 1998. P. 223.
4. **The Republic of Kazakhstan Law “About Education”** with article-by-article comments and the main documents of its realization. Almaty, 2000. P. 336.
5. **Katayev E.** Comprehensive secondary schools of the new type: reality and prospects //Казакстан жоғары мектебі. 1998. №2.
6. **National record “Education for all”–2000».** P. 152.
7. **Ovsyannikova A.** Innovation at school: character and results//Public Education. 1993. №6. Pp.16-27.
8. **Gymnasium regulations//Kazakhstan Teacher** 1996. January, 30.
9. **Lyceum regulations//Kazakhstan Teacher** 1996. January, 30.
10. **Psychological and pedagogical vocabulary for teachers and comprehensive es chool administrators. Rostov-onDon.,** 1998. Pp. 544.

ӨОЖ 373№1

ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Саулебаева А. Е. – қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, Қостанай қаласындағы физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі.

Мақалада автор оқушылардың оқу сауаттылығын дамытудың тиімді жолдарын теориялық және практикалық жағына тоқтала отырып, көтерілген тақырыпты мысалдар келтіре отырып, талдап жазуға тырысқан. Сабақ барысында қолданылған әдістердің барлығы да оқушылардың алған теориялық білімдеріне талдау жүргізе отырып қолдануына негізделген.

Түйінді сөздер: функционалды сауаттылық, мұғалім, белсенді, оқушы.

Қазіргі дамыған заманда «сауаттылық» ұғымының аясы кеңейіп келеді. Қарапайым сауаттылық ұғымына жататын адам баласының оқи, жаза және есептей білу дағдыларымен қатар, «функционалды сауаттылық» ұғымы белсенді қолданылып жатыр. «Функционалды сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды. Функционалды сауаттылық – мектеп білімі мен адам баласының күнделікті өмірдегі көпсалалы әрекетін байланыстыру нәтижесінде тұлғаның әлеуметтік ортаға бейімдей отырып қалыптастыратын білім-білігі. Функционалды сауаттылықтың негізгі ерекшелігі өзгермелі қоғамның түрлі салаларында қолданбалы білімге сүйене отырып, өмірлік мәселелерді шеше білумен сипатталады. Ол адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық салаларға белсенді атсалысуына және өмір бойы білім алуға жетелейтін фактор болып есептеледі. Функционалды сауаттылық – белгілі бір қоғамның жоғары әлеуетінің көрсеткіші. Оның жоғары деңгейі қоғамның саяси-мәдени жетістігін көрсетеді; төменгі деңгейі әлеуметтік дағдарыстың алдын алу жөнінде хабар береді.

Функционалды сауаттылықтың негізгі міндеті – мұғалімнің баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастыруына ықпал етуі және баланы өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Оқу сауаттылығы қазіргі кезде қазіргі қоғамдағы өмірге дайындықтың маңызды параметрлерінің бірі ретінде талданады. Ақпаратты оқу және олармен жұмыс жасау метамәтіндік әмбебап білім беру іс-әрекеттерінің арасында ерекше орын алады. Оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырмай, бастауыш және орта мектептерде тиімді оқыту мүмкін емес. Білім беруде оқуды оқыту мәселелеріне әрдайым маңыздылық берілгеніне қарамастан, оқу сауаттылығын дамыту – қазіргі заманғы мектеп үшін мемлекеттік білім беру стандартының талаптарын қанағаттандыру мәселесін шешетін жаңа бағыт.

Оқытудың әртүрлі кезеңдерінде дағдылар қайталанатын, онсыз қазіргі кезде өмірлік маңызды міндеттерді шешуге болмайды: саналы түрде оқып, құлақпен қабылдайды, сонымен қатар әр түрлі типтегі мәтіндермен жұмыс жасайды. (ақпараттық және қолданбалы сипаттағы, көркем мәтіндер) әртүрлі ақпарат көздерінен ақпарат ала алады; бұқаралық ақпарат құралдары мен ғаламтордан ақпараттарды табуды және сыни тұрғыдан бағалауды үйрену, дереккөздерді қолдана білу және оларға сілтеме жасау; мәтінмен жұмыс кезінде әртүрлі оқу стратегияларын жүзеге асыру; оқу сауаттылығын дамыту – бұл функционалды сауаттылыққа, яғни оқу әрекетін өз бетінше жүзеге асыруға және алған білімдерін өмірлік мәселелерді шешуде жеке өмірде де, қоғамда пайдалану да [1].

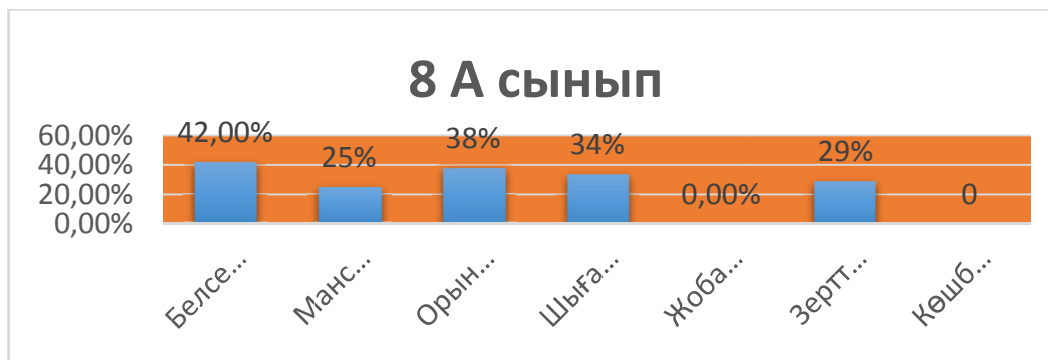
Ол үшін мұғалімнің өзі сабақ беру стилін өзгертуі керек. Оқу сауаттылығының барлық деңгейіне арнап тапсырма құрастыру оқушылардың мәтін мазмұнын игеруге қатысты жалпы білік дағдысын, оқыған мәтіндегі тұтас ойды түсінуін, түрлі стильдер мен жанрлардағы мәтіндерді талдап, мазмұндай білуін, мәтіннен ақпарат іздеумен қатар, оны түсіндіру, мәтін мазмұны мен формасына рефлексия жасау, проблемалық жағдаятты түсінумен қоса шешімін ұсына білу қаблетін дамытады. Оқушының мәтінді талдай білу дағдысын дамытуға жаңартылған мазмұндағы «Қазақ тілі» оқу бағдарламасында көрсетілген оқу мақсаттарының тікелей қатысы бар, яғни оқушылардың оқу сауаттылығы сабақ барысында қалыптастырылады. Мәселен, PISA бойынша оқу сауаттылығының 5-деңгейіне сәйкес келетін оқу мақсаттары бағдарламада төмендегіше берілген:

PISA деңгейі	Деңгей сипаттамасы	«Қазақ тілі» оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттары
5	Қалай жазылғанын анықтай отырып, ақпаратты жинақтайды. Академиялық білімге сүйене отырып, мәтінді ой елегінен өткізеді. Таныс емес мәтінді түсінеді және түсіндіреді. Ұғымдарды түсінеді және оны ажырата біледі. Мәтін логикасы мен тілдік ерекшелігін түсіне алады. Нақты білімге немесе тұжырымдамаға сүйеніп, гипотеза негізінде бағалайды және сыни тұрғыдан талдайды.	<ul style="list-style-type: none"> – 9.2.4.1 әртүрлі стильдегі мәтіндердің тақырыбын, қызметін, құрылымын, тілдік ерекшелігін салыстыра талдау; – 9.2.2.1 қазақ тілі стильдері мен шешендік сөздің түрлерін қолданылған тілдік құралдар арқылы тану; – 9.2.6.1 белгілі бір мақсат үшін оқылым стратегияларын тиімді қолдана білу; – 9.2.1.1 тұтас емес (кесте, диаграмма, сызба, сурет) мәтіндердегі мәліметтерді салыстыру, өңдеу.

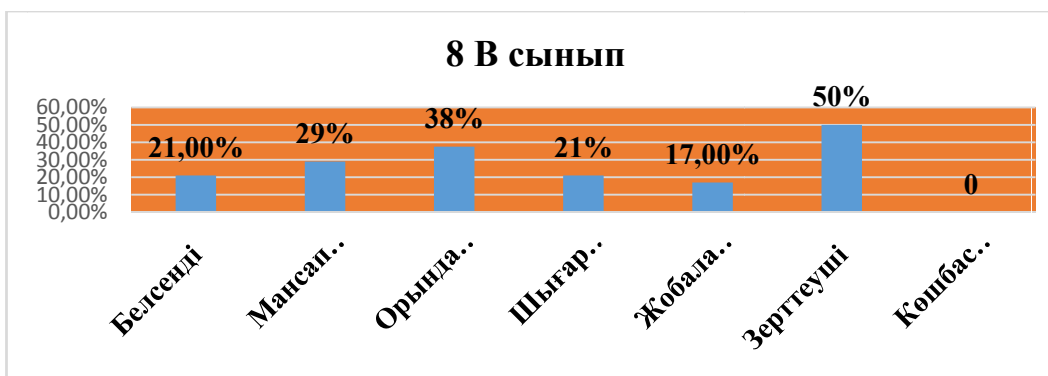
Осылайша, қазақ тілі сабағы барысында оқу мақсаттарын игерту арқылы оқу сауаттылығын қалыптастыруға болады [2, 7-6].

Практика жүзінде осы мақсаттардың ішіндегі «9.2.6.1 белгілі бір мақсат үшін оқылым стратегияларын тиімді қолдана білу» – деген мақсатпен жұмыс жасау барысында аталмыш оқылым стратегиясына көз жүгіртетін болсақ, Оқылымның стратегиялары негізінде бірнеше түрге бөлінеді. Олар: Шолып оқу: мәтін тақырыпшасын, бөлімдер аттарын, абзац сандарын шолу; Болжап оқу: мәтіннің құрылымдық бөліктерін жекелеп оқып, ары қарай не болатынын, автор ойын болжау; Көз жүгіртіп оқу: мәтіннің мазмұны мен құрылымын жылдам жалпылай көз жүгіртіп оқу; Зерттеп оқу: мәтіннің мазмұны

мен құрылымдық бөліктерін шолып оқуға қарағанда күрделі оқу түрі. Зерттеп оқу оқушыдан назарын шоғырландырып оқуды талап етеді. Оқылым мәтінінің астарлы ойын, автор көзқарасын, мәтіндегі көтерілген мәселені, факті мен көзқарасты зерделеп ажырату зерттеп оқудың ерекшелігі болып табылады. Осы оқу стратегияларының ішіндегі зерттеп оқу стратегиясына кәсіби даму мақсатыма байланысты қарастырғым келді. Сонымен қатар 8-сыныптың кейбір оқушыларының білім деңгейіне байланысты зерттеп оқу стратегиясымен жұмыс жасалынды. Нәтижесінде сынып оқушыларының жалпы мотивация деңгейін анықтау мақсатында психолог маманымен кеңесіп, балалардың зерттеушілік деңгейін қарастыру үшін «Мотивация» Битянова тестін алып талдадық. Қолданылған әдіс түрінің нәтижесі мені ойландырды. Сыныптың 8 А сыныбының көрсеткіші бойынша 29% ғана зерттеуші деңгейін көрсетсе, 8 В сыныбында 50% зерттеушілік қабілетінің бар екенін көрсетті. 8 А сынып оқушыларының көрсеткіші төмен деңгейде екенін көруге болады. Кейбір сынып оқушыларының зерттеушілік қабілетін дамытуды қажет ететінін байқатты. Сол себепті 8 А сынып оқушыларымен жұмыс жасау көзделді.

Салыстыру үшін беріліп отыр.

Зерттеуші: «Бұндай типтегі адамдар үшін өзіндік жетілу өте маңызды. Оларды тек білім емес, оны алу жағдайлары қызықтырады. Ол өте күрделі, бірегей болуы тиіс, шытырман, қауіп, сайыс элементтерінен тұруы керек. Білім құндылығының маңызды критерийі – ол жеке маған не береді (менің дамуым үшін, өзіндік даму үшін). Сондықтан зерттеу жағдайлары бағаланады. Басқа критерий – өзгешелік, білім алудың стандартты емес жағдайы. Бұлар да «шақыру» ретінде қарастырылады. Алынған білім ашылып, жария болғандықтан адам үшін құндылығын тез жоғалтуы мүмкін» деген психологиялық қорытындысына байланысты. Мәтін таңдалынғаннан кейін әдістерді іріктеу қажет. Оқушының зерттеушілік-жобалаушылық қабілетін дамыту үшін мәтінге лайық әдістер таңдалуы қажет. Мысалы, көтерілген мәселені талдау, себебін анықтау, шешу жолдарын ұсыну секілді мазмұндағы зерттеп оқу тапсырмасы үшін «Мәселелерді зерттеу ағашы», «FILA», «Мәселе-себеп-салдар айналмасы» әдісін пайдалануға ыңғайлы және пайдалы. Негізгі ойды анықтау, пікірін білдіру, көзқарастарды талдау, аргумент келтіру мақсатындағы оқылым тапсырмасы үшін «Ой-пікір-дәлел-қорытынды», «Дербес пікір», «Пікірлер алаңы» әдістері көбірек сай келеді. Автордың ойын бағалау, тұжырым шығару, болжам жасау, артықшылығы мен кемшілігін саралау, проблемалық сұрақтар арқылы зерттеу секілді оқылым тапсырмалары үшін «Логикалық мағынаға негізделген эвристикалық жобалау технологиясы», «Форсайт», SWOT-талдау, «5 проблемалық сұрақ және жауап», «Блум түймедағы», «Журналистік сауалдар» әдістерін қолдану тиімдірек. 8А сыныбында қазақ тілі сабағында жоғарыда көрсетілген белсенді оқыту әдістеріне назар аударылудың нәтижесінде сыныптың жылдық сапасы 100 %-ға көтерілді. «Білімнен қымбат нәрсе жоқ. Көңілде жатса баспай тот» – дегендей оқушылар алған сапалы білімдерін, тәрбиесін, бойға дарыған білімдерін үнемі жаңғыртып, жетілдіріп оны ғылыми жетістіктермен толықтырып отыруы тиіс.

Қорыта айтқанда, функционалды сауаттылықты жүзеге асырудың басты міндеті – оқушылардың теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолдануымен қатар тәуелсіз еліміздің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға үлестерін қосу болып табылады. Сонымен, «Мен еш уақытта өз оқушыларыма ешнәрсе үйретпеймін, тек қана олардың оқуы үшін жағдай жасаймын», – деп Альберт Эйнштейн айтқандай, еліміздің ертеңін, тәуелсіз ел тірегін, саналы ұрпақтарымызды білім нәрімен сусындатуда олардың оқуы үшін жағдай жасауымыз қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. **Логвина И.А.** Функционалды оқу дағдыларын қалыптастыру мәселелері // Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция, Санкт-Петербург, 21-22.04.2011. мақалалар жинағы.

2. **Оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыруға арналған әдістемелік нұсқаулық.** Нұр-Сұлтан: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, «Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалы, 2020.

УДК 372.851

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

Сергалиева А. С. – учитель начальных классов, КГУ «Областная специализированная школа-лицей-интернат для одарённых детей «ЛОРД» СКО, город Петропавловск.

В статье говорится о составляющих функциональной грамотности и о способах её формирования у младшего школьника на уроках. Класс – это маленькое сообщество, в котором ученик учится решать поставленные задачи.

Ключевые слова: компетенция, предметные знания, взаимодействие в социуме, работа с информацией, саморегуляция.

Функциональная грамотность – это способность человека решать жизненные задачи посредством использования имеющихся знаний. Составляющие функциональной грамотности – это компетенции. «Компетенция – это готовность субъекта эффективно организовать внутренние и внешние ресурсы для постановки и достижения цели» [1].

Различают следующие виды компетенций: коммуникативная, информационная, деятельностьная, предметная, социальная. Коммуникативная компетенция. Учащийся понимает и воспринимает устную и письменную речь, самостоятельно выражает свои мысли устно или письменно. Информационная компетенция. Может находить информацию в учебниках, в справочной литературе и в других источниках. Деятельностная компетенция. Умеет организовать свою деятельность, то есть поставить цель, наметить пути решения проблемы, контролировать себя, давать себе оценку. Предметная компетенция. Применяет знания из определённой области в дальнейшем образовании. Социальная компетенция. Понимает окружающий мир, умеет ориентироваться в нём, взаимодействует с другими людьми и ставит перед собой целевые установки.

Важно работать над формированием всех компетенций. Думаю, что для каждого учителя начальных классов на первом месте стоит предметная компетенция. Приведу примеры из уроков математики. Тексты задач связаны с жизнью. *Длина потолка 14 м, а ширина на 5 м меньше длины. Сколько листов сухой штукатурки потребуется для обивки потолка, если длина листа 2 м, а ширина 1 м 5 дм?*

Также с большим интересом ребята выполняют мини-исследования, результаты которых фиксируют в виде диаграмм. В процессе таких заданий учащийся проводит опрос в классе, составляет таблицы и сравнивает результаты. Такой вид деятельности способствует достижению сразу нескольких целей: развитие навыков говорения и слушания; умение строить диаграммы по числовым данным; умение взаимодействовать в социуме.

Важным компонентом обучения являются межпредметные связи. Мы с ребятами используем математические знания на других уроках. Например, вычисляем, сколько лет прожил писатель или в каком веке он жил. Творческие задания на уроках математики не только развивают критическое мышление младших школьников, но повышают интерес к изучению предмета. На этапе обобщения знаний даю такие виды заданий: Составь карточку для одноклассника по теме «Сравнение величин»; Составь алгоритм решения сложного уравнения; Составь составную задачу с величинами «масса 1 предмета», «количество», «общая масса». Напиши мини-проект по теме «Старинные величины измерения длины».

Ребята активно участвуют в проектной деятельности, что способствует формированию не только информационной компетенции, но и предметной и коммуникативной. Пишут исследования по